

ВІДГУК

офіційного опонента Гриньової Марини Вікторівни,
доктора педагогічних наук, професора,
член-кореспондента НАПН України
на дисертацію Самохвал Олесі Олександрівни
«Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах
німецькомовних країн Західної Європи»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю
13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки
011 Науки про освіту

Дисертаційне дослідження Самохвал О.О. «Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи» присвячено актуальній проблемі сучасності: вирішенню питання модернізації туристичної освіти університетського рівня відповідно до потреб європейського та національного ринків надання туристичних послуг.

Сучасні вектори вітчизняної системи туристичної освіти спрямовані на переосмислення наукових парадигм та пошуку нових теоретико-методологічних орієнтирів, що супроводжується посиленням наукового дискурсу та плюралізму думок. Аналіз минулого, систематичний перегляд накопиченого теперішнього досвіду сприяють прогностичним дослідженням розвитку системи туристичної освіти в університетському секторі. Узгоджена взаємодія вітчизняної та зарубіжної освітніх систем в умовах потужних євроінтеграційних процесів має на меті підвищити рівень професійного становлення й розвитку фахівців туристичної сфери діяльності, що є важливою умовою їх професіоналізації.

Оправданою є позиція авторки з приводу того, що входження України в єдиний європейський освітній простір зумовлює актуальність аналізу розвитку вітчизняної системи туристичної освіти в контексті інтеграційних процесів і водночас сприяє обґрунтуванню національної стратегії модернізації вищої туристичної освіти.

Упродовж останніх десятиліть об'єктом ґрунтовного порівняльно-педагогічного аналізу були різні напрями реформування вищої школи в системі туристичної освіти окремих країн Європи та інтеграційні процеси в європейській освіті, що беруть початок від підписання Болонської декларації і проголошення Лісабонської стратегії. Проте до цього часу відсутня систематизована й узагальнена аналітика досвіду та тенденція розвитку туристичної освіти в межах декількох європейських країн, які, до того ж, мають багаторічну історію підготовки якісних кадрів сфери туризму, а їхні фахові вищі школи визнані світом завдяки високим показникам професійності.

Зважаючи на вищезазначене, виправданим є звернення дисертантки до проблеми розвитку туристичної освіти в ЗВО європейських країн, які об'єднанні в лінгвокраїнознавчу категорію – німецькомовні країни Західної Європи, адже воно є узгодженим із запитами сучасного ринку праці розвинених європейських країн. Розв'язання проблемних питань, основними з яких визнаємо окреслені автором суперечності між об'єктивною потребою врахування прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців туристичної галузі та їх недостатньою дослідженістю у вітчизняній педагогічній науці, різноманітністю моделей вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи і потребою у створенні умов, що сприяють ефективному формуванню загальноєвропейського освітнього простору галузі туризму, посиленням інтересу до конструктивного досвіду з модернізації туристичної освіти та відсутністю цілісного педагогічного дослідження тенденцій її становлення, динамічним розвитком систем туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи та потребою цілісного вивчення інноваційних ідей європейського досвіду, їх реалізації в оновленні системи вищої туристичної освіти в Україні, потребою запровадження реформаційних процесів у системі вищої туристичної освіти України відповідно до стандартів німецькомовних країн Західної Європи для прогнозування можливих якісних змін, надають проблемі дослідження особливої актуальності. Завчасно наголошуємо, що визначені суперечності

повністю враховані у процесі розкриття як змістової, так і процесуальної складової дослідження, що є вагомим показником якості його проведення.

Науковий апарат дослідження є логічно вибудованим і становить завершений дослідницький цикл, який узгоджений із паспортом спеціальності: 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (011 – «Науки про освіту»).

У рецензованій роботі переконливо обґрунтовано актуальність обраної теми, чітко визначено науковий апарат дослідження. Зміст роботи відповідає поставленим завданням, а суть досліджуваної проблеми – темі дисертації.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації:

Позитивним є те, що автор у викладі наукових результатів дослідження звертається до вирішення виявлених суперечностей, що є вагомим показником якості проведеного дослідження.

У першому розділі дисертації (*«Теоретико-методологічні основи проблем розвитку туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи»*) автором було доцільно аргументовано, що у дослідженні було вперше виконано цілісний системний порівняльно-педагогічний аналіз систем вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи, що еволюціонує гетерогенним, або ad hoc способом під впливом внутрішніх (соціально-економічних, культурних і освітніх запитів, міграційних тенденцій, необхідності оновлення національного ринку праці) та зовнішніх (глобалізації, посилення конкуренції на європейському та світовому ринках надання туристичних послуг, швидких темпів зростання освітньої та професійної мобільності, збільшення освітніх пропозицій на світовому просторі туристичної освіти) чинників. Такий підхід авторки має забезпечити можливість творчого застосування продуктивного європейського досвіду в розбудові сучасної туристичної освіти в ЗВО України в умовах сучасних глобальних потрясінь і змін.

Заслуговує схвалення здійснений Самохвал О.О. ґрунтовний аналіз систем державного регулювання туристичної галузі та туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, що дозволило визначити їх

подібності та особливості, які авторка зобразила у візуальному контенті (рис. 1.2 (с.103); рис. 1.4 (с. 115); рис. 1.5 (с. 128); рис. 1.6 (с.139)). На підставі результатів проведеного аналізу дисертантка зосереджує увагу на форми та методи співпраці федеральних органів, соціальних партнерів і ЗВО туристичного спрямування в системі вищої туристичної освіти на умовах децентралізації освітньої галузі, що має неабияку цінність для формування вітчизняної системи державного регулювання туристичною освітою сьогодні. Цінним вважаємо й те, що обґрунтовані Самохвал О.О. законодавчі ініціативи останніх десятиліть щодо вдосконалення системи туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи дозволили визначити стратегічні орієнтири її реформування, що спрямовані на їх популяризацію, стандартизацію та уніфікацію. Таким чином, на підставі аналізу широкої німецькомовної джерельної бази, автор за вчасно визначеними доцільними критеріями систематизує об'ємний фактичний матеріал, чим збагачує теоретичну базу спеціальності: 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (011 – «Науки про освіту»). Для зручності використання такий матеріал подано у таблицях із преамбулою «розроблено авторкою» (табл. 1.12 с. 153; табл. 2.3 с.171; табл. 2.11 с. 201 та інш.).

У другому розділі дисертації Самохвал О.О. (*«Основні етапи розвитку туристичної освіти в закладах вищої освіти німецькомовних країн Західної Європи»*) провела глибокий аналіз процесу розвитку системи туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи. Варто наголосити на поліаспектності виконаного аналізу, який авторка зосередила у двох площинах – туризм і туристична освіта, що дозволило простежити причинно-наслідковий зв'язок історико-педагогічних процесів становлення системи туристичної освіти. Як наслідок, дисертантка обґрунтувала періодизацію розвитку вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, в основу якої покладено аналіз економічних, інституційних, дисциплінарних і нормативних факторів її становлення (с. 201).

Детальне ретроспективне дослідження розвитку системи вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи дозволили визначити основні тенденції її розвитку, які Самохвал О.О. формулює за такими критеріями: загальні та специфічні. Загальні тенденції розвитку авторка розглядає як глобальні перетворення в межах досліджуваних територій, які обумовлені зародженням туристичної освіти внаслідок розвитку «масового туризму» в Західній Європі, диференційованим підходом до організації вищої туристичної освіти впродовж століття (практико орієнтований – особистісно-орієнтований – компетентнісний), широким упровадженням у господарський обіг інноваційних продуктів і технологій у туризмі, що сприяло появі нових спеціальностей туристичного спрямування, збільшенню кількості ЗВО туристичного спрямування, дотриманням міжнародних конвенцій і програм розвитку професійної освіти у ЄС на федеральному та інституційному рівнях, адаптацією національних кваліфікаційних рамок до загальноєвропейських для створення єдиної, цілісної, відкритої та гнучкої системи кваліфікацій.

До сучасних загальних тенденцій розвитку вищої туристичної освіти дисертантка відносить інтернаціоналізацію та діджиталізацію, що полягає у розширенні співпраці ЗВО туристичного спрямування з міжнародними туристичними та освітніми партнерами для посилення студентської та науково-педагогічної мобільності, запровадження нових форм надання освітніх послуг (дистанційна туристична освіта, туристична освіта з елементами дистанційного навчання) і створення е-університетів туристичного спрямування.

Специфічні тенденції розвитку авторка деталізувала за державними особливостями, зокрема: Німеччина – запровадження з 60-тих років минулого століття дуального навчання, поява першого закладу туристичної освіти університетського рівня (1969); часткова англізація освітніх програм туристичного напрямку; Австрія – поява першого закладу туристичної освіти університетського рівня (1993); часткова чи змішана англізація освітніх програм туристичного напрямку; Швейцарія – розвиток наукових досліджень у туризмі (створення науково-дослідного інституту Туризму (Швейцарія (1941)));

глобальну англізацію вищої туристичної освіти, використання переваг децентралізації задля набуття ширших прав автономії закладів освіти, комерціалізацію результатів наукових досліджень, диверсифікацію джерел фінансування; Люксембург – диференціацію термінів та умов ТО для забезпечення гнучкості процесу професійної підготовки із залученням соціальних, громадських та бізнес організацій; Ліхтенштейн – широка міжнародна співпраця із країнами-сусідами у ВТО. Досить лаконічному виокремленню специфічних тенденцій передувала кропітка робота порівняльного аналізу державних документів щодо туристичної галузі та наукового обґрунтування у працях провідних дослідників.

У третьому розділі (*«Наукове обґрунтування систем туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи»*), у якому Самохвал О.О. подає детальний структурний огляд систем туристичної освіти досліджуваних країн, схвальною вважаємо ідею створення узагальненої моделі системи вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи на основі опрацювання різних концептуальних підходів та чинних нині моделей професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери діяльності. Зокрема в ній враховано концептуальні підходи до методологічного, теоретичного, структурного та прогностичного дослідження проблеми розвитку вищої туристичної освіти.

В авторській уніфікованій моделі вищої туристичної освіти охарактеризовано доречно методологічний концепт, який визначає теоретико-методологічні основи аналізу системи вищої теоретичної освіти, які передбачають використання фундаментальних, загальнонавчаних, традиційних методів та підходів дослідження (системний, історичний, синергетичний, культурологічний, кластерний, економічний, компетентнісний, випереджувальний); теоретичний концепт, у якому відображено концептуальні засади організації вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи (двоступенева модель вищої туристичної освіти (університети, вищі школи); двоступенева модель вищої туристичної освіти з практичним

інтегруванням (університети прикладних наук, коледжі); професійно інтегрована двоступенева модель вищої туристичної освіти (професійні академії, університети прикладних наук з дуальною формою навчання)); структурний концепт, який характеризує вищу туристичну освіту за інституційним критерієм, визначаючи типи освітніх установ у її системі (університет, університет прикладних наук, коледж, професійна академія); прогностичний концепт, у якому визначено напрями розвитку та вдосконалення вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи (удосконалення організаційних форм, змісту, гуманітаризацію, інтернаціоналізацію, диференціацію, соціально-економічну співпрацю).

Погоджуємося із позицією Самохвал О.О. про те, що запропонована модель системи вищої туристичної освіти може бути впроваджена паралельно з традиційною системою організації освітнього процесу у закладах вищої туристичної освіти України.

Особливу сумлінність здобувачка виявляє в четвертому розділі дисертації (*«Перспективні напрями розвитку туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи»*), у якому, зокрема, обґрунтовує перспективні орієнтири розвитку вищої туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи та проводить порівняльний аналіз тенденцій її розвитку в Україні та німецькомовних країнах за визначеними критеріями.

Таким чином, нам імponує виважена позиція авторки щодо визначення перспективних напрямів розвитку вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи за зовнішньо-політичним, внутрішньо-організаційним і економічним критеріями (с. 416).

Найбільш вагомими результатами наукового пошуку визнано обґрунтовані напрями імплементації досвіду розвитку вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи в систему туристичної освіти університетського рівня України. Здобувачка вбачає їх у модернізації туристичної освіти університетського рівня із запровадженням освітніх пропозицій отримання додаткових сертифікованих кваліфікацій, розширенні

доступу до закордонного стажування на комерційних основах усім охочим здобувачам вищої туристичної освіти на період вільний від академічного навчання. Окрім того, застосування елементів дуального навчання, залучення до теоретичного навчання профільних фахівців як викладачів-предметників, запровадження змін у дидактичний процес професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі (уведення комбінованої форми освітнього процесу з використанням контекстного, імітаційного, проблемного та дистанційного навчання), осучаснення навчальних планів, шляхом введення нових дисциплін фахового циклу та активне впровадження англomовних програм на рівні магістратури задекларовано авторкою як необхідні реформаторські заходи та методи для посилення практичної складової туристичної освіти в ЗВО України.

Вагомим результатом вважаємо розроблений авторкою навчально-методичний комплекс з урахуванням інноваційного досвіду організації вищої туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи, що охоплює оновлені тематичні плани, програми та робочі програми, розроблені методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої туристичної освіти, завдання до практичних занять із використанням інноваційних технологій навчання. Укладені авторкою навчальні посібники («Deutsch. Geschäftsführung und Handelskorrespondenz», «Державне регулювання міжнародного туризму в німецькомовних країнах Західної Європи», «Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії: історична ретроспектива та сучасний стан») підкреслюють практичну значущість рецензованого наукового дослідження. Варто наголосити, що навчально-методичний комплекс був розроблений упродовж п'яти років викладацької діяльності, що підтверджує практичну зорієнтованість роботи і її поетапне втілення у навчальний процес ЗВО.

Загальні висновки (с. 435) є логічними. У них в узагальненому вигляді представлено основні здобутки дисертантки, відображено зміст роботи та висвітлено головні результати дослідження. Вони завершують дисертацію, підкреслюючи наукову значущість та практичну цінність. Це дає змогу стверджувати, що визначені у дослідженні завдання – виконано, а мети

досягнуто. Відзначимо, що додатки, які містяться у дисертаційній роботі, увиразнюють та поглиблюють уявлення про її зміст. Вивчення матеріалів дисертації О.О.Самохвал дозволяє зробити висновок, що підґрунтям отриманих наукових результатів є, по-перше, вивчення й аналіз різних наукових підходів, що застосовувалися до вирішення зазначеної проблеми вітчизняними вченими; по-друге, німецькомовні, англomовні, франкомовні друковані та он-лайн джерела, у яких відображено ретроспективний науково-педагогічний аналіз проблеми дослідження зарубіжними науковцями, а також офіційна інформативно-правова основа розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, яка передбачала аналіз державної інформації, законів, нормативно-правових актів, звітів, положень, планів та стратегій розвитку системи туристичної освіти в досліджуваних країнах та ЄС мовою оригіналу, що відображено у джерельній базі дослідження.

Публікації Самохвал О.О. як результати дослідження засвідчують повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, що відображено у 50 наукових працях, з яких 1 монографія, 43 наукових статті, із них 19 у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 статті у закордонних періодичних виданнях, 1 стаття, що індексується у SCOPUS (Q2), 19 – у виданнях, що індексуються у інших науково-метричних базах даних, 3 – у закордонних виданнях, 8 у збірниках матеріалів наукових конференцій; укладено 3 навчальних посібники.

Загалом структура дисертації побудована логічно, зміст роботи відповідає окресленим завданням. Виходячи з вищезазначеного, можемо зробити висновок, що мети дослідження досягнуто. Дисертація є оригінальною, самостійною, завершеною науковою працею. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. Теоретична і практична значущість роботи не викликає сумнівів, її матеріали можуть бути використаними для розбудови теоретико-методологічних і організаційних засад розбудови вищої туристичної освіти в Україні. Матеріали дослідження можуть застосовуватися для написання підручників і посібників із туризмознавства та педагогіки туризму, при

викладанні курсів «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи», «Туризмологія», а також будуть корисними тим, хто здійснює порівняльно-педагогічні дослідження та наукові розвідки в напрямі історико-педагогічних знань.

Водночас, позитивно оцінюючи роботу в цілому, вважаємо потрібним висловити окремі зауваги та побажання щодо можливостей удосконалення роботи та подальшого дослідження проблеми:

1. Висвітлюючи регуляторну політику в сфері туризму та туристичної освіти (п.1.3) варто було б системно показати пріоритети досліджуваних німецькомовних країн Західної Європи.
2. Здійснюючи узагальнену характеристику професійної підготовки фахівців туристичної сфери у ЗВО німецькомовних країн Західної Європи варто було б подати розширений опис науково-дослідного рівня магістерської підготовки, який є завершальним етапом навчання (с.341).
3. У п. 2.3 розкриваючи перспективні напрями модернізації освітньої діяльності у сфері туризму німецькомовних країн Західної Європи наголошується на незавершеності процесу діджиталізації без належного аргументування (с. 220).
4. Включені до аналізу п.2.3 перспективні напрями модернізації системи освіти Швейцарії є досить охопними і лише дотично стосуються туристичної галузі (с.238-244).
5. Було б доцільно у п. 4.1 розширити інформаційний блок щодо відсутності виробничого навчання у навчальному плані Університету прикладних наук Граубюнден та розширено показати альтернативні форми здобуття практичних навичок (с.358).

Однак висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку поданої до захисту дисертації Самохвал Олесі Олександрівни.

Дисертація та автореферат написані грамотно та оформлені згідно з вимогами «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника затвердженого постановою Кабінету

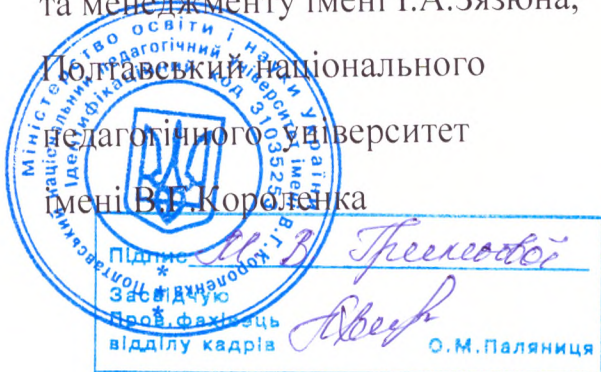
Міністрів України. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. В авторефераті основні положення дисертації викладено повно. Наукові положення, висновки і рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Отже, дисертація Самохвал Олесі Олександрівни «Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи», є завершеною, самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі історії педагогіки і за актуальністю, змістом, обсягом, якістю оформлення, повнотою викладу відповідає вимогам пунктів 9 і 1 і «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а її автор – Самохвал Олеся Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
декан природничого факультету,
професор кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І.А.Зязюна,

Полтавський національний
педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

М.В. Гриньова